

УДК 94:930.2](437.3)“251/1252”

**«...DE CONSENSUS NOBILIIUM ET CIVIUM»¹:
УТВЕРДЖЕННЯ ВЛАДИ МОРАВСЬКОГО МАРКГРАФА
ПРШЕМИСЛА В АВСТРІЙСЬКОМУ ГЕРЦОГСТВІ
У 1251–1252 РОКАХ**

Ліхтей Ігор Михайлович

*кандидат історичних наук, доцент,
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0002-5458-7252
lichtej@ukr.net*

Надіслано:

20.03.2021

Рецензовано:

29.03.2021

Прийнято:

19.04.2021

Мета наукової студії – простежити процес утвердження влади чеського королевича Пршемисла в Австрійському герцогстві у 1251–1252 рр. Методологічною основою роботи є принципи історизму, об’єктивності й наукової достовірності. Використано історико-системний та порівняльно-історичний методи. Важливе значення має також методика аналізу джерел. Ідеться про документи чеського дипломатарію, а також нарративні матеріали (аннали й хроніки), які було написано у Празі та в окремих регіонах Священної Римської імперії. Заслужують на увагу і дані Галицько-Волинського літопису. У процесі проведеного дослідження відзначається, що чеський король Вацлав I проявляв до володінь Бабенбергів, що об’єднували Австрійське та Штирійське герцогства, неабиякий інтерес. Першу спробу поширити свій вплив на ці землі він здійснив, одруживши у травні 1246 р. старшого сина Владислава з племінницею тодішнього герцога Фрідріха II Бабенберга – Гертрудою. Однак невдовзі Фрідріх II Бабенберг загинув, а Владислав помер. Через відсутність прямих спадкоємців Австрія та Штирія стали об’єктом вторгнень із боку Угорщини та Баварії, що завдавало значних збитків населенню герцогств. Свої претензії на ці території висував і німецький імператор Фрідріх II Штауфен. Однак восени 1251 р. у Празі відбулися перемовини Вацлава I із представниками австрійського нобілітету, які запропонували йому перебрати владу в герцогстві. Він відрядив у Подунав’я свого другого сина – моравського маркграфа Пршемисла. Закцентовано увагу на тому,

¹ “...de consensus nobilium et civium” (з лат.) – зі згоди знаті й містян.

що Пршемисла було обрано герцогом зі згоди австрійської знаті й містян. До Австрії його супроводжувала чеська шляхта, тобто він прибув сюди не як бідний найманець, а як син і спадкоємець авторитетного володаря. Відтак Пршемисл одружився із сестрою Фрідріха II Бабаенберга – Маргаретою. Цей шлюб було укладено з політичного розрахунку, та він забезпечив Пршемислові права на спадщину Бабенбергів. Щоправда, утвердження влади Пршемисла у Штирії на той момент залишалось відкритим.

Ключові слова: Чеське королівство; Австрійське герцогство; Вацлав I; Фрідріх II Бабенберг; моравський маркграф Пршемисл; Маргарета Бабенберг.

Вступ

У сер. XIII ст. спостерігається активізація зовнішньої політики Чеського королівства на чолі з династією Пршемисловичів. Його правитель Вацлав I (1230–1253) намагався боронити інтереси країни на міжнародній арені та поширювати свій вплив на сусідні регіони, зокрема на деякі прикордонні володіння Фрідріха II Бабенберга (1230–1246), який був герцогом Австрії і Штирії та мав прізвисько Войовничий. У червні 1246 р. у битві з угорцями на берегах р. Лейта біля Вінер-Нейштадта герцог Фрідріх II Бабенберг загинув. Він не залишив після себе прямих спадкоємців, тож його землі стали ласим шматком для кількох правителів. Після загибелі Фрідріха II Бабенберга з цієї давньої династії залишилися тільки дві представниці жіночої статі: Гертруда – донька Генріха Бабенберга, старшого брата герцога Фрідріха II Войовничого, і Маргарета – старша сестра останнього і вдова німецького короля Генріха (VII) Штауфена (1220–1235) (*Continuatio Praedicatorum Vindobonensium* a. 1025–1283, 1851, р. 727; Tzolner, 2001, р. 77, 109; Vocelka, 2007, р. 63). Відповідно до положень дарчої грамоти імператора Фрідріха I Барбаросси (1152–1190) від 1156 р. (*Privilegium Fridericianum “minus”*), Австрійське герцогство могло успадковуватися і по жіночій лінії.

У цій ситуації першим претендентом на спадщину Бабенбергів, яка об'єднувала Австрійське і Штирійське герцогства, виявився старший син чеського короля Вацлава I – моравський маркграф Владислав, котрий ще у травні 1246 р. одружився з Гертрудою. Проте Владислав так і не встиг поширити своє панування на колишні землі Бабенбергів, бо на поч. січня 1247 р. несподівано помер (*Letopisy České od roku 1196 do roku 1278*, 1874, р. 286; *Druhé pokračování Kosmovy kroniky*, 1974, р. 101; *Continuatio Praedicatorum Vindobonensium* a. 1025–1283, 1851, р. 727). Та у короля Вацлава I був ще один син – Пршемисл (майбутній ушавлений чеський правитель

Пршемисл Отакар II), який невдовзі зумів заволодіти спочатку Австрією, а відтак – і Штирією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання утвердження панування чеського королевича Пршемисла в Австрійському герцогстві у контексті боротьби за спадщину Бабенбергів прямо чи опосередковано вивчали такі історики як Антонін Новотний, Вратіслав Ванічек, Йозеф Жемлічка, Роберт Міка, Роберт Антонін та деякі інші.

Формулювання цілей статті

Важливим завданням світоглядного змісту сучасної української історіографії є комплексне дослідження перебігу боротьби за спадщину Бабенбергів, адже до вирішення цієї непростой ситуації був причетний і галицько-волинський володар Данило Романович.

Мета нашої наукової студії – простежити процес утвердження влади маркграфа Пршемисла в Австрійському герцогстві у 1251–1252 рр., яке було складовою частиною спадщини Бабенбергів, з урахуванням найновіших історіографічних даних та залученням тих основних джерел, що проливають світло на вище окреслене питання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Після смерті молодого Владислава володіння Бабенбергів стали ареною для протистояння кількох суперників. Уже наприкінці 1247 р. батько Генріха (VII) Штауфена імператор Фрідріх II (1212–1250) вирішив захопити частину земельних володінь маєтку Бабенбергів і навесні 1247 р. призначив графа Оттона фон Еберштайна (*Otto comes de Eberstein*) своїм управителем в Австрії, Штирії і Крайні, однак той у цій царині так і не досяг успіху (*Continuatio Garstensis* a. 1182–1257, 1851, p. 598; *Continuatio Praedicatorum Vindobonensium* a. 1025–1283, 1851, p. 727). Такий крок імператора, звичайно ж, не знайшов позитивного відгуку у Празі. При розподілі бабенберзької спадщини не бажали залишатися осторонь також угорський король Бела IV (1235–1270) і баварський герцог Оттон II Ясновельможний (1227–1253) з династії Віттельсбахів. За подіями в альпійському регіоні уважно стежив і папа Інокентій IV (Жемлічка, 1998, p. 101). Він добре усвідомлював небезпеку зростання могутності Фрідріха II Штауфена, з яким перебував у ворожих стосунках і навіть розпорядився обрати антикоролем на протигагу йому тюринзького ландграфа Генріха IV Распе (1246–1247) (Bil'basov, 1867, pp. 70–79). Тож папа намагався підшукати на бабенберзьку спадщину кандидата відданого своїм інтересам.

Для Інокентія IV найбільш бажаним претендентом був угорський король Бела IV. Щойно папа довідався про смерть Владислава, й усвідомлюючи, що чеський володар від своїх домагань на маєток Бабенбергів не відмовиться, він викликав «папського короля» Генріха Распе й попросив, щоб той, не зважаючи на права імперії і претензії Вацлава I, посприяв Белі IV у захопленні Австрійського герцогства. Проте смерть Генріха Распе (16 лютого 1247 р.) перешкодила здійсненню плану Інокентія IV (Novotný, 1928, pp. 780–781; Bil'basov, 1867, p. 103). Того ж року, за підтримки Інокентія IV, частина німецької знаті, опозиційно налаштованої до Фрідріха II Штауфена, обрала антикоролем Вільгельма Голландського (1247–1256). Щоправда, той не мав авторитету серед німецьких князів, його владу визнавали лише частково, переважно у регіоні нижнього Рейну. Тож передусім силою зброї Вільгельм намагався (Gloger, 2003, pp. 195–196; Vaníček, 2000, p. 370) утвердити свої позиції (

Реальним претендентом на спадщину Бабенбергів міг стати молодший Вацлавів син Пршемисл, мати якого, Кунігунда (бл. 1200–1248), походила з династії Штауфенів (Vaníček, 2008, p. 106). Вона була донькою німецького короля Філіппа Швабського (1198–1208), сина Фрідріха I Барбаросси, і померла, вбита горем, після того, як у 1248 р. Пршемисл, який на той час уже був маркграфом Моравським, розпочав війну проти свого батька – короля Вацлава I, домагаючись посилення своєї ролі в управлінні країною. У 1249 р. конфлікт між батьком і сином було врегульовано: Пршемисл підкорився Вацлавові I та зберіг за собою маркграфство Моравію (Letopisy České od roku 1196 do roku 1278, 1874, p. 286; Průběhy krále Wáclawa I, 1874, pp. 304–308; Druhé pokračování Kosmovy kroniky, 1974, p. 101, 102, 106; Rekař, 1941, pp. 7–25). У ході повстання Пршемисл став титулуватися «*iuvenis rex Boemie*», що означає «молодий король Богемії», хоча чеські дослідники вживають щодо нього епітет «молодий король». Так чи інакше, але цей титул дав підстави В. Ванічеку зробити припущення про те, що в Чеському королівстві владу було поділено між Вацлавом I та його сином (Vaníček, 2000, p. 381, pp. 386–387).

Серйозним суперником Пршемисла у боротьбі за спадщину Бабенбергів залишався Бела IV. Ще в 1246 р. він вирішив скористатися підтримкою папи й позмагатися за австрійські землі. Та позаяк Бела IV не мав достатньо сил для того, щоб воювати з Пршемисловичами та імператором, то звернувся за допомогою до галицько-волинського князя Данила Романовича (Pashuto, 1950, p. 255).

Кардинальні зміни в русько-угорських взаєминах настали ще у 1245 р. Поворот від війни до миру був зумовлений тим, що Данило, по-перше, розбив угорські війська, які привів його недруг Ростислав Михайлович, а по-друге, здійснив вдалу подорож в Орду, де отримав від хана Батия ярлик на Галицько-Волинське князівство (Kotliar, 1998, р. 278). Уже через рік (1246) угорський король відіслав до Данила посла з побажанням породичатися з галицько-волинським князем. У літописі, зокрема, читаємо: «... присла король Оугорьскыи . вицькаго . река . поими дщерь ми за сѣа своего Лва» (Polnoe sobranie russkikh lѣtopisej, 1908, стб. 809). Раптову приязнь Бели IV до Данила Романовича галицький літописець трактує як страх перед мудрим руським сусідом: “... боѣше бо са его . ѣко былъ бѣ в Татарѣхъ . побѣдою побѣди Ростислава . и Оугры его .” (Polnoe sobranie russkikh lѣtopisej, 1908, стб. 809). Підтвердження цьому знаходимо, зрештою, і в особистому листі самого угорського короля до Інокентія IV. До того ж, саме тоді Бела IV розпочав війну з Австрією, тож в особі Данила Галицького йому було краще бачити союзника, аніж ворога (Kotliar, 1998, р. 278).

Пам'ятаючи про підступність Угорщини, Данило Романович, як повідомляє Галицько-Волинський літопис, поставився до слів посла Бели IV з недовірою, й давати відповідь не поспішав. Угорський король чудово розумів ситуацію, а тому, коли в Угорщині перебував галицький митрополит Кирило, запросив його на аудієнцію й твердо переконував у щирості своїх намірів та висловлював надію на сприяння великого подвижника святої віри у справі укладення з Данилом миру. Отримавши від Бели IV клятвену присягу на святому хресті щодо чесності своїх бажань і прагнень, Кирило, хоч і не без зусиль, все-таки умовив Данила дати згоду на шлюб Лева з донькою угорського короля Констанцією. Відтак Данило Романович зустрівся з Белою IV у м. Зволен, де Лев узяв за дружину Констанцію, і як наслідок було укладено мир (Polnoe sobranie russkikh lѣtopisej, 1908, стб. 809).

У Галицько-Волинському літописі згадані події датуються 1250 роком. Однак серед дослідників побутує кілька версій з приводу того, коли саме відбулося одруження сина Данила Романовича з донькою Бели IV, який скріпив мир між двома володарями (Maliniak, 2008, pp. 125–135). Так, Павол Малиняк звертає увагу на те, що присутність угорського короля у Зволені засвідчено кількома грамотами, дві з яких він надав 11 і 27 вересня 1246 р., а чотири інші – 3 і 12 серпня та 11 вересня 1247 року. Його ж перебування у Зволені упродовж 1248–1253 рр. документальними джерелами не підтверджено (Maliniak, 2008, р. 132). Тож найбільш вірогідним є припущення українського історика

Л. Войтовича, який вважає, що перемовини у Зволені між представниками Данила Романовича та Бели IV розпочалися влітку 1246 р. Сам шлюб міг відбутися «ближче до середини 1247 р.», поза сумнівом «після 2 червня, коли Бела IV вирішив перемістити Ростислава Михайловича подалі від галицьких кордонів» (Voitovych, 2012, pp. 34–35). Із ним солідарний і сучасний словацький історик Петер Рогач. На його думку, укладений, імовірно, влітку 1247 р. після династичного шлюбу Лева з Констанцією угорсько-галицький союз мав стати надійним форпостом у захисті східних рубежів Угорщини від монголів, а також сприяти реалізації інтересів Бели на західному напрямку (Roháč, 2016, p. 20).

Отже, угорський король налагодив мирні стосунки з Данилом Романовичем, до якого й звернувся за підтримкою в боротьбі за спадщину Бабенбергів. Уже в 1248 р. під час зустрічі в Пожоні (нині Братислава – *І. Л.*) Данило Романович, Бела IV та імператорські послі обговорювали питання про майбутнє австрійських земель (Florovskij, 1935, p. 213). Про це побачення містяться відомості в Галицько-Волинському літописі: «... Присла король Оугорьскы к Данилоу . проса его на помощь . бѣ бо имѣ рать на бои с Нѣмци . иде емоу на помощь . и приде къ Пожгоу . пришли бо бахоу послы Нѣмѣцкыи . к нему . бѣ бо цѣрь 8бьдержеа Ведень землю . Ракоушьскоу . и Штирьскоу герцуюкъ бо оубьен бытѣ» (Polnoe sobranie russkikh lѣtopisej, 1908, стб. 813–814).

Наприкінці XIX – поч. XX ст. в українській історіографії розгорілася дискусія з приводу датування зустрічі Данила Романовича з Белою IV. Професор Львівського університету І. Шараневич, помиляючись у даті Ярославської битви (1249 замість 1245 р.), мусив і звістку про похід Данила Романовича віднести до 1251 р. (Scharanewitsch, 1872, pp. 56–57). Натомість молодий історик Б. Барвінський опублікував окрему розвідку, в якій, на основі повідомлень Санкруценського річника, намагався довести, що події, пов'язані з перебуванням Данила Галицького в Братиславі, сталися у 1250 р. (Barvinskyi, 1903, pp. 1–27). Рецензент студії Б. Барвінського – Н. М. (Молчановський) – ідентифікував літописний з'їзд з угодою Бели IV та Пршемисла Отакара II у Прешбурзі 1254 роком (М. Н., 1902, pp. 38–39). Із такими судженнями згаданих авторів не погоджувалися М. Дашкевич та М. Грушевський. Останній, залишивши свої замітки щодо хибності аргументації Б. Барвінського на одній з його статей, переконливо довів, що зустріч Данила Романовича в Братиславі з Белою IV відбулася влітку 1248 р., як це й подає Галицько-Волинський літопис. До того ж, зауважує М. Грушевський, такому датуванню відповідають і факти австрійської історії (Hrushevskyi, 1903, pp. 1–5).

Суть у тому, що в 1248 р. Гертруда вийшла заміж за Германа VI Церінгена, маркграфа Баденського. Римський папа заспокоївся і визнав за останнім (14 вересня 1248 р.) право на австрійські землі. Через деякий час (13 лютого 1249 р.) Інокентій IV зобов'язав німецького антикороля Вільгельма Голландського виділити ці землі Германові VI Церінгену у ленне володіння. Відтак 30 серпня 1249 р. в Кремсі (нім. *Krems, Krems an der Donau*) Герман VI Церінген прийняв титул герцога, після чого зайняв Відень (*Continuatio Garstensis a. 1182–1257, 1851, p. 598; Continuatio Sancrucensis II. a. 1234–1266, 1851, p. 642; Novotný, 1928, p. 783; Roháč, 2016, p. 22.*). У результаті, конфлікт за спадщину Бабенбергів було тимчасово залагоджено. Саме тому військовий похід Данила Романовича на допомогу Белі IV не набув продовження і завершився лише зустріччю в Братиславі. Отже, перебіг подій в Австрії підтверджує датування М. Грушевським збройної виправи князя Данила 1248 роком або «не пізніше першої половини 1249 р., бо в другій половині цього року бачимо Відень уже в руках чоловіка Гертруди» (Hrushevskyi, 1993, p. 74).

Однак у неспокійній Австрії Герман VI Церінген так і не зміг утвердити свою владу. Його становище виявилось хитким, перш за все, через зростаючу могутність австрійської знаті. Не жив у злагоді Герман VI Церінген і з заздрісними сусідами. Улітку 1250 р. на Австрію напало угорське військо, й лише завдяки чеській допомозі її територію не було спустошено. На поч. жовтня 1250 р. Герман VI Церінген помер, що відкрило нові можливості для Чеського короля Вацлава I та його сина Пршемисла. Щоправда, Герман VI Церінген мав у шлюбі з Гертрудою сина Фрідріха та доньку Агнес, яких вдова-герцогиня залишила, мабуть, у Мейсені під захистом Веттінів. Однак претензії дітей на спадок навряд чи могли бути реалізованими. Зауважимо, що 1268 р. Фрідріха, який називав себе австрійським і штирійським герцогом, було страчено в Неаполі, а Агнес одружилася з Ульріхом III Каринтійським (*Continuatio Garstensis a. 1182–1257, 1851, p. 599; Continuatio Sancrucensis II. a. 1234–1266, 1851, p. 642; Žemlička, 2002, p. 189; Continuatio Praedicatorum Vindobonensium a. 1025–1283. (Tab.V.), 1851, p. 727.*). Тож питання правонаступництва Бабенбергів знову стало актуальним.

На цей раз відпала конкуренція з боку Штауфенів, бо 13 грудня 1250 р. смерть забрала імператора Фрідріха II. Після 1251 р. за загадкових обставин зник і його внук, син Генріха (VII) Штауфена та Маргарети Бабенберг, також Фрідріх, якому за заповітом імператора мало відійти Австрійське герцогство. Німецький король Конрад IV (1250–1254), син Фрідріха II Штауфена, не мав авторитету серед німецької знаті, тож невдовзі після смерті

Ліхтей Ігор Михайлович

**“...DE CONSENSUS NOBILIIUM ET CIVIUM”: утвердження влади моравського
маркграфа Пршемисла в Австрійському герцогстві у 1251–1252 роках**

батька вирушив до Італії підкорювати сицилійські володіння (Gloger, 2003, pp. 204, 210–212; Vis, 205, pp. 335–339, 372). Отже, в Конрада IV не було ані бажання, ані часу перейматися подальшою долею спадщини Бабенбергів.

Папа Інокентій IV знову проявив ініціативу у справі захисту інтересів Гертруди Бабенберг і запропонував їй стати дружиною графа Флориса де Воогда (бл. 1228–1258), брата антикороля Вільгельма Голландського. Однак вирішальне значення мала позиція австрійської знаті, в руках якої знаходилося все: і влада, і замки. Місцеперебуванням Гертруди, яка втрачала свій вплив, були замки Гімберг (*Himberg*) та Кагленберг (*Kahlenberg*), розташовані у напрямку на південь неподалік Відня. На противагу Гертруді, невпинно зростав авторитет Маргарети, яка була справжньою «герцогською донькою». Як удова Генріха (VII) Штауфена вона послуговувалася титулом німецької королеви. Вона перебувала в замку в Гайнбурзі, укріпленому місті над Дунаєм, поблизу угорського кордону (нім. *Hainburg an der Donau*) (*Epistolae saeculi XIII e regestis pontificum Romanorum*, 1894, num. 63, pp. 50–51; Novotný, 1928, p. 823; Žemlička, 1998, p. 102; Vaníček, 2002, p. 38).

Сум'яттям, що панувало в Австрійському герцогстві, вирішив скористатися рейнський пфальцграф і баварський герцог Оттон II Ясновельможний. Наприкінці жовтня – поч. листопада 1250 р. він активізував свої зусилля і відрядив старшого сина Людвіга з незначним військом для захоплення західної частини Австрійського герцогства. Той заволодів Верхньою Австрією з містами Лінц та Еннс, однак смерть імператора Фрідріха II Штауфена не віщувала нічого доброго для баварських інтересів. Крім австрійської знаті, спротив намірам Оттона II чинили й баварські єпископи (*Continuatio Garstensis a. 1182–1257*, 1851, p. 599; *Hermannii Althensis Annales a. 1137–1273*, 1861, p. 393). Йдеться, мабуть, про новообраного, але не висвяченого, єпископа Пассау Бертольда фон Піетнгау (1250–1254) та регенсбурзького князеєпископа Альберта I (1247–1260). Під натиском герцога Оттона II Ясновельможного вони подалися до Чехії (Zauner, 1979, pp. 6–7; Antonín, 2010, p. 59).

До того ж, проти баварської військової експансії в Подунав'я виступили Пршемисловичі. Наприкінці січня 1251 р. король Вацлав I під приводом захисту Регенсбурзького єпископства особисто розпочав військову операцію в Баварії (Novotný, 1928, p. 821; Vaníček, 2002, p. 39). Празький хроніст повідомляє, що чеський володар «виступив у похід з великим військом чехів і мораван, які вчинили в Баварії багато лиха, грабунків і підпалів, завдали також інших незчисленних збитків, внаслідок чого в багатьох селах бідолахи безперервно

проливали сльози» (Letopisy České od roku 1196 do roku 1278, 1874, p. 287; Druhé pokračování Kosmovy kroniky, 1974, p. 107). Але невдовзі Вацлав I, очевидно, через фізичні недуги був змушений повернутися додому. Війну в Баварії продовжив його син Пршемисл, який привів сюди нові сили. Він теж, як занотував той же хроніст, «сплундрував і спопелив її велику частину і спричинив чимало різних страждань. Нарешті, уклавши з герцогом Баварії перемир'я, про яке той благав, станом на 1 травня повернувся додому. Чехи ж, особливо, жителі Пльзня, на зворотньому шляху забрали з собою з Баварії безліч худоби» (Letopisy České od roku 1196 do roku 1278, 1874, p. 287; Druhé pokračování Kosmovy kroniky, 1974, pp. 107–108). Герцог Оттон II Віттельсбах не був готовий до вторгнення Пршемисловичів і не проявляв інтерес до подальших військових акцій.

Похід у Баварію став безпрецедентним втручанням Вацлава I в німецькі справи. Та на той час Чеське королівство мало неабиякий авторитет як у Священній Римській імперії, так і в Центральній Європі. Про це свідчить також проведення в Празі обряду хіротонії новобраного єпископа Пассау Бертольда фон Пієтнгау і висвячення в дияконський сан зальцбурзького архієпископа Філіппа Шпангаймського (1246–1256), сина каринтійського герцога Бернгарда II та Юдіти, сестри чеського короля Вацлава I. На поч. березня 1251 р. празький єпископ Миколай (*Mikuláš*) у своїй резиденції в Горшовському Тині (*Horšovský Týn*) висвятив Бертольда фон Пієтнгау у сан диякона. Невдовзі в монастирському костелі св. Франциска (йдеться про жіночий монастир св. Франциска Ассизького, який заснувала Вацлавова сестра Анежка) у дияконський сан було висвячено зальцбурзького архієпископа Філіппа Шпангаймського, а Бертольда фон Пієтнгау – у сан священника. І нарешті, 13 квітня 1251 р., у Вербну неділю, в кафедральному храмі св. Віта за участі п'яти єпископів (серед них і очільник регенсбурзької дієцезії Альберт I) та архієпископа-диякона Філіппа було проведено обряд хіротонії Бертольда фон Пієтнгау (Letopisy České od roku 1196 do roku 1278, 1874, p. 288; Druhé pokračování Kosmovy kroniky, 1974, p. 108; Novotný, 1928, pp. 825).

На думку В. Ванічека, церемонія єпископських свячень Бертольда фон Пієтнгау мала політичний підтекст. Щодо Філіппа Шпангаймського, то він був племінником Вацлава I й ставлеником Праги, але обряд хіротонії єпископа Пассау мав би відбуватися в якійсь церковній митрополії або навіть при дворі німецького короля чи імператора. Утім влада тодішніх королів Конрада IV та Вільгельма Голландського була слабкою, а тому цю місію, принаймні для східної частини імперії, здійснила столиця Чеського королівства.

Водночас у Празі було продемонстровано згоду єпископату південних німецьких земель на гегемонію Пршемисловичів у Подунав'ї (Vaníček, 2002, р. 40). При цьому, однак, не слід забувати, що Бертольд фон Пієтнгау подався в Чехію під тиском Оттона II Ясновельможного, позаяк не поділяв його намірів, що мало важливе значення для Вацлава I, який був зацікавлений, аби саме в його королівстві відбувся обряд хіротонії Бертольда фон Пієтнгау. Так чи інакше, але на цей раз Пршемисловичі зайняли тверду позицію щодо заволодіння спадщиною Бабенбергів.

Чеському правителю потрібно було також врахувати можливі претензії на Австрійські володіння з боку родини Веттінів. Йшлося про мейсенського маркграфа Генріха Ясного (1222–1288), який у другому шлюбі (1244) був одружений із донькою Вацлава I Анежкою. Першою ж дружиною маркграфа була Констанція Бабенберг (пом. 1243), донька австрійського герцога Леопольда VI. У шлюбі з нею Генріх Ясний мав двох синів – Альбрехта й Дітриха. Через свою покійну матір у них теж були підстави для отримання спадщини Бабенбергів. Із цього приводу між Прагою та Мейсеном велися перемовини, хоча в маркграфстві не плекали жодних надій на успіх. На поч. серпня 1251 р. Вацлав I прийняв у замку Кришивоклат (*Křivoklát*) свого зятя Генріха Ясного. Під час зустрічі, ймовірно, було досягнуто компроміс. Маркграф не висував від імені своїх синів Альбрехта та Дітриха жодних претензій не спадок Бабенбергів. Натомість Вацлав I пообіцяв йому «дещо», однак джерела не повідомляють, що саме, тож історики губляться в здогадах (це, зрештою, могли бути замки на чеському прикордонні чи права на празький трон у разі Пршемислової смерті) (Novotný, 1928, р. 825; Vaníček, 2002, р. 23, 40; Міка, 2008, рр. 35–36).

Військова експансія баварських Віттельсбахів та загроза з боку Угорщини спонукали до активізації зусиль в Австрійському герцогстві. Серед чільних представників австрійської знаті та містян визріла ідея запросити на герцогський трон Вацлавового сина Пршемисла й одружити його з Маргаретою Бабенберг як легітимною спадкоємицею. На загальному зібранні «зі згоди знаті й містян» (*de consensus nobilium et civium*) було вирішено відрядити до Чехії посольство й просити короля Вацлава I відпустити в Австрію свого сина, аби той перебрав владу в герцогстві й боронив цю землю (*Continuatio Sancrucensis* II. а. 1234–1266, 1851, р. 643). Як впливає з «Гарстенських анналів», серед знаті найбільш послідовно за кандидатуру Пршемисла ратував Адальберон фон Куєнрінг (*Alberonis de Chunringe*) з дюрентайнської гілки роду (*Continuatio Garstensis* а. 1182–1257, 1851, р. 599).

Через чверть століття після цих подій Отакар Штирійський (*Ottokar aus der Gaal*) у своїй римованій хроніці написав про те, що зібрання представників Австрійської землі відрядило посольство у Мейсен за синами Констанції Бабенберзької. Його очолювали Генріх фон Габсбах, Генріх фон Ліхтенштейн, пробст Дітмар фон Клостернойбург і «один абат». Але по дорозі вони зупинилися в Празі, де король Вацлав переконав їх передати владу його синові (*Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters*, 1890, pp. 19–23). На думку сучасних дослідників, головними перемовниками були Генріх фон Габсбах та Генріх фон Ліхтенштейн. Саме вони домовлялися з Вацлавом I про подальші дії та про умови, на основі яких мало відбутися утвердження влади Пршемисла в Австрійському герцогстві (Antonín, 2010, p. 57; Roháč, 2016, p. 26).

Заслугове на увагу також повідомленням одного з авторів так званих Других продовжувачів хроніки Козьми. Він, зокрема, занотував: «Того ж року в XI день перед грудневими календами [22 листопада 1251] Австрія підкорилася чеському королю Вацлавові. Для управління цією власністю було відряджено королівського сина Пршемисла, який увійшов у Відень і до інших міст, замків і палаців» (*Letopisy České od roku 1196 do roku 1278*, 1874, p. 289; *Druhé pokračování Kosmova kroniky*, 1974, p. 111). Сучасний чеський дослідник Роберт Антонін припускає, що саме 22 листопада 1251 р. велися перемовини між Вацлавом I та представниками австрійської знаті й містян. Щоправда, вчений при цьому наголошує, що вказану дату слід розглядати лише як загальну і не зовсім точну, позаяк Пршемисл уперше титулується як «*dux Austrie et Marchio Moravie*» у грамоті від 16 листопада того ж року, коли підтверджує привілей монастиря у Баумгартенберзі (*Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, 1962, num.413, pp. 555–556; Antonín, 2010, pp. 57–58).

Наступну грамоту, яка фіксує зміну титулу Пршемисла, ймовірно, теж було видано в листопаді (хоча в ній вказано лише 1251 р.) біля міста Нетолиці (чес. *Netolice*), що на півдні Чехії. У ній згадано представників чеської знаті, які супроводжували нового герцога до Австрії. Свідками, зокрема, є Вітек з Градця (*Vitco de Nouo Castro*) із сином Завішем (*Zawisa filius Uitconis*), Вітек із Сепекова (*Uitco de Zepecow*), Суліслав, син Звести (*Sulizlaus filius Swezt*), Ярослав з Лемберка (*Jarozlaus frater Galli*), Конрад з Яновиць (*Cunradus de Janowiz*) та його син Пуркарт (*filius suus Burchradus*), Вілем з Подебрад (*Wilhelmus de Podebrad*), Вок з Рожміталя (*Wocco de Rosental*), Свойше з Бору зі своїм братом (*Zwoysa cum fratre de Bor*), Предота з Блатної та його брати (*Predotha cum*

fratribus de Blatna), Чеч з Будейовиць (*Zeyzt de budoywiz*), Сміл з Ліхтенбурга із сином (*Smilo de Luchtenbuc cum filio suo*) та деякі інші, менш впливові, особи. Згадано також нотарів королівської канцелярії Вілема та Готшалка (*Wilhelmi et Gothschalci*) (*Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, 1962, num. 225, pp. 390–391).

У грамоті, однак, не згадано нікого із середовища моравської шляхти. Очевидно, таких осіб у супроводі Пршемисла не було. Численне ж представництво саме чеської знаті, вважає історик Роберт Антонін, підтверджує активну діяльність Вацлава I у підготовці цієї акції, а також свідчить про те, що маркграф вирушив у Австрію на основі домовленостей у Празі, у яких брав безпосередню участь (Antonín, 2010, p. 58).

На поч. грудня 1251 р. на зібранні в Корнойбурзі знать і містяни Австрії визнали Пршемисла своїм герцогом, або, як повідомляють аннали собору Св. Рудперта Зальцбурзького, «володарем і захисником» (*in dominum et defensorem*) (*Annales Sancti Rudperti Salisburgenses a. 1–1286* (Tab.V), 1851, p. 792). Відтак 6 грудня 1251 р. в Корнойбурзі новий австрійський герцог видав привілеї для монастирів в Нідеральтаху та Ламбаху. У цих документах уже не згадується чеська знать, а Пршемисл титулується як герцог австрійський і штирійський та маркграф моравський (*dux Austriae et Stiriae et marchio Moraviae*), а також уперше називається Отакаром (*Otakarus*) (*Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, 1962, num. 414–420, pp. 556–559). На думку В. Ванічека, те, що Пршемисл став послуговуватися також іменем Отакар, є логічним. Воно було досить типовим і традиційним для герцогів Штирії. Але і своє первісне найменування, що засвідчує його національну ідентичність, чеський королевич не відкидав. Просто ім'я Отакар краще підходило для творення міжнародного іміджу визначного європейського володаря (Vaníček, 2002, p. 44).

Одна зі згаданих грамот містить перелік свідків, які репрезентували вищу австрійську знать. В оточенні нового герцога, зокрема, зустрічаємо таких осіб, як графи Конрад і Оттон фон Гардег (*Otto comes de Hardeke et frater suus Chunradus*), маршалок Альбер фон Куєнрінг (*Albero Marschalkus de Chunringie*), Гадмар фон Верд (*Hadmarus de Werde*), Генріх фон Шаунберг (*Henricus de Schovmberch*), Оттон фон Майссау (*Otto de Missawe*), Генріх Шенк фон Кронценштайн (*Henricus dapifer de Greicenstein*), Конрад фон Цаггінг (*Chunradus de Zekingie*), Конрад фон Гімберг (*Chunradus de Hintperch*), Волкер фон Поррау (*Wolkerus de Parawe*), Оттон фон Перхтольдсдорф (*Otto de Perhtoldstorf*) та Рудольф фон Поттендорф (*Rudolfus de Potendorf*). Поруч із цими

представниками австрійської знаті у грамоті знаходимо і єдиного моравського шляхтича, зноємського каштеляна Бочека (*Botsko supanus de Znaym*). Першим серед свідків згадано єпископа Пассау Бертольда фон Пієтнгау (*patauiensis episcopus Perhtoldus*) (Urkunden-Buch des Landes ob der Enns, 1862, num. 419, p. 558). Як відомо, цей активний прихильник чехів у 1250 р. під натиском баварського герцога подався в Прагу, отримав там єпископські свячення, а тепер супроводжував Пршемисла до Австрії.

До грамот було підвішено печатки нового типу, що демонстрували новий статус Пршемисла. Раніше він використовував традиційну печатку із зображенням вершника та написом «Пршемисл син короля Богемії маркграф Моравії» (+ S.PREMIZL. FILLII. REG. BOEMORUM. MARCHIONIS. MORAVIE). Тепер Пршемисл став послуговуватися печаткою з такими написами: на аверсі – «Пршемисл з Божої ласки молодий король Богемії» (+ PREMISL. DEI . GRACIA . IUVENIS . REX . BOEMOR .), а на реверсі – «Отакар з Божої ласки герцог Австрії та Штирії» (+ OTACHARVS. DEI. GRACIA. DVX. AVSTRIE. ET STIRIE) (Hornolka, 1982, p. 166).

Завдяки Адальберону фон Куєнрінгу Пршемисл без перешкод взяв під свій контроль австрійські замки і міста. Жителі Відня теж відчинили міські брами (Continuatio Garstensis a. 1182–1257, 1851, p. 599; Novotný, 1928, p. 828). Заслуговує на увагу той факт, що через кілька днів після прибуття до Австрії Пршемисл, як підтверджують грамоти від 6 грудня 1251 р., став уживати нове, традиційне для штирійських герцогів, ім'я «Отакар». Це означало, що в полі його зору опинилася також Штирія. Проте реальність була зовсім іншою і досить швидко він перестав титулуватися герцогом Штирії. Про це, зокрема, свідчить грамота від 12 грудня 1251 р., видана Пршемислом уже у Відні для своїх моравських підданих. У ній він знову титулується лише як «герцог Австрії й маркграф Моравії» (*dux Austriae et marchio Moraviae*) (Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae, 1962, num. 225a, pp. 392–393). До цього документу прикріплено традиційну печатку із зображенням вершника. У наступних грамотах, виданих 21, 27 та 29 грудня 1251 р., Пршемисл також послуговується лише титулом австрійського герцога і моравського маркграфа (Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae, 1962, num. 421–423, pp. 560–561). Щоправда, до грамоти від 21 грудня підвішено печатку, якою Пршемисл скріплював документи як австрійський і штирійський герцог. На думку Антоніна Роберта, це могло бути зроблено додатково (Antonín, 2010, p. 60).

Отже, після свого прибуття у землі Бабенбергів маркграф Пршемисл прагнув стати володарем усієї спадщини Фрідріха II Войовничого, тобто

і Австрійського, і Штирійського герцогств. Однак використання ним різної титулатури свідчить, передусім, про невпевненість його претензій на Штирію. Очевидно, для утвердження тут своєї влади Пршемислові потрібно було заручитися підтримкою штирійської знаті і це питання він мав намір врегулювати в найближчий час.

Відтак 11 лютого 1252 р. 20-літній Пршемисл Отакар II закріпив своє становище у Австрії шлюбом із сорокашестирічною Маргаретою, вдовою Генріха (VII) Штауфена й сестрою Фрідріха II Бабенберга. Одруження Пршемисла Отакара II з Маргаретою Бабенберг відбулося у замку в Гайнбурзі за присутності фрейзінгенського (Конрада), пассауського (Бертолда), регенсбурзького (Альберта) і оломоуцького (Бруна) єпископів. Крім численної австрійської та моравської знаті, на урочистостях були також присутні деякі прочеськи налаштовані представники штирійського нобілітету (Ульріх фон Ліхтенштейн та деякі інші) (Letopisy České od roku 1196 do roku 1278, 1874, p. 289; Druhé pokračování Kosmovy kroniky, 1974, p. 111; Continuatio Lambacensis a. 1197–1348, 1851, p. 559; Continuatio Garstensis a. 1182–1257, 1851, pp. 599–600; Continuatio Sancrucensis II. a. 1234–1266, 1851, p. 643; Annales Sancti Rudperti Salisburgenses a. 1–1286, 1851, p. 792; Continuatio Praedicatorum Vindobonensium a. 1025–1283, 11851, p. 727; Vaníček, 2002, p. 45; Antonín R. Přemysl Otakar II. A zisk zemí babenberského dědictví, 2010, p. 60.).

Шлюб Пршемисла Отакара II з Маргаретою Бабенберг виглядав дивним. В історії династії Пршемисловичів та, мабуть, і впродовж усієї тисячолітньої чеської минувшини це був чи не єдиний випадок такого одруження, коли наречена була майже одноліткою матері свого жениха. Втім і Пршемисл, і Маргарета Бабенберг добре усвідомлювали, за яких обставин вони стали подружжям. Для Маргарети важливе значення мало те, що в протистоянні за спадщину Бабенбергів вона зуміла відтіснити набагато молодшу, більш привабливу й більш схильну до авантур свою племінницю Гертруду. Натомість Пршемисл Отакар II забезпечив собі право на Австрію і Штирію. Тобто шлюб мав винятково політичний характер. Позаяк у боротьбі за спадщину Бабенбергів папська курія підтримувала не Маргарету, а Гертруду, то всіма засобами намагалася перешкодити цьому шлюбу (Třeštík, 2001, pp. 269–270). Однак усі зусилля папи Інокентія IV виявилися марними.

На думку деяких дослідників, одруження з Маргаретою стало підставою для отримання Пршемислом не лише земель Бабенбергів, але й значної частини їхнього майна та, водночас, забезпечило йому право сюзеренітету на лена пассауського, фрейзінгенського і регенсбурзького єпископств.

Бабенберзькі маєтки потрібні були Пршемислові для того, щоб віддячитися тим австрійським міністеріалам, які докладали зусиль у справі підтримки його кандидатури тамтешньою знаттю. Він, зокрема, гідно оцінив заслуги Оттона фон Гардега, Рудольфа фон Поттендорфа та Дітриха фон Гогенберга, який належав до родини вельмож фон Альтенбург. До того ж, Пршемисл розраховував на підтримку Дітриха фон Гогенберга при налагодженні контактів зі штирійською знаттю (Weltin, 1979, pp.169–170; Antonín, 2010, p. 60).

Висновки

Після загибелі у 1246 р. Фрідріха II Бабенберга, який не залишив прямих спадкоємців, розгорілася боротьба за його володіння, що об'єднували Австрійське та Штирійське герцогства. Урешті-решт Австрійське герцогство стало надбанням сина чеського короля Вацлава I – моравського маркграфа Пршемисла. Утвердження його панування в Австрії відбулося зі згоди місцевої знаті, чільних представників містян та церковної еліти. Не останню роль при цьому відіграла амбітна політика чеського королівського двору та одруження Пршемисла із представницею роду Маргаретою Бабенберг, яка була набагато старшою за нього. Утім саме завдяки цьому шлюбу Пршемисл закріпив своє право на спадщину Бабенбергів. Щоправда, питання Штирії залишалося відкритим, хоча новий австрійський герцог мав велику спокусу якнайшвидше стати її легітимним володарем. Тож перспективним напрямом дослідження є вивчення процесу утвердження влади Пршемисла у Штирійському герцогстві.

References:

1. 'Annales Sancti Rudperti Salisburgenses a. 1–1286 (Tab.V)' [Annals of St. Rudperti Salisburgensis]. (1851). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*. Georgius Henricus Pertz (Ed). Hannoverae: Impensis bibliopolii avlici Hahniani. Tomus IX, pp. 758–810.
2. Antonín, R. (2010). Přemysl Otakar II. a zisk zemí babenberského dědictví [Přemysl Otakar II. and the profit of the countries of the Babenberg heritage]. *Pocta králi: k 730. výročí smrti českého krále, rakouského vévody a moravského markraběte Přemysla Otakara II.* Libor Jan, Jiří Kacel a kolektiv. Brno; Znojmo: Maticе moravská pro projekt Pocta králi železnému a zlatému: Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, pp. 55–71.
3. Barvinskyi, B. (1903). Preshburckyi zizd v spravi spadshchyny po Babenberhakh. (Prychynok do istorii velykoho avstriiskoho bezkorolivia) [Presbourg Congress on the Babenberg Heritage. (Reason for the history of the great Austrian

Ліхтей Ігор Михайлович

**“...DE CONSENSUS NOBILIIUM ET CIVIUM”: утвердження влади моравського
маркграфа Пршемисла в Австрійському герцогстві у 1251–1252 роках**

kingdom)]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka*, rik XII, t. LII, book. II, pp. 1–27.

4. Bil'basov, V. (1867). *Popovskij korol'. Genrih IV Raspe. Landgraf Turingii iz doma Ludovika Borodatago (22 maja 1246 – 17 fevralja 1247)* [King of Pop. Henry IV Raspe. Landgrave Touringia from the house of Ludovik Borodatago (May 22, 1246 – February 17, 1247)]. Kiev: V universitetskoj tipografii.

5. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae* [Codex diplomaticus letter kingdom of Bohemia]. (1962). Tomus IV, fasc. 1. Praga: ČSAV.

6. 'Continuatio Garstensis a. 1182–1257' [Continuation of Garstensis. 1182 – 1257]. (1851). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*. Georgius Henricus Pertz (Ed). Hannoverae: Impensis bibliopolii avlici Hahniani. Tomus IX, pp. 593–600.

7. 'Continuatio Lambacensis a. 1197–1348'. (Tab. III) [Continuation of Lambacensis. 1197–1348. (Tab. 3)]. (1851). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, tomus IX, edidit Georgius Henricus Pertz, Hannoverae. pp. 556–561.

8. 'Continuatio Praedicatorum Vindobonensium a. 1025–1283'. (Tab.V.) [Continuation of Preachers Vienna. 1025 – 1283. (Tab.V.)]. (1851). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, tomus IX, edidit Georgius Henricus Pertz, Hannoverae. pp. 724–732.

9. 'Continuatio Sanrucensis II. a. 1234–1266' [A continuation Sanrucensis 2. a. 1234–1266]. (1851). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, tomus IX, edidit Georgius Henricus Pertz, Hannoverae. pp.637–646.

10. 'Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters' [German chronicles and other history books of the Middle Ages]. (1890). Nach den Abschriften Franz Lichtensteins; herausgeben von Joseph Seemüller. *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum qui vernacula lingua usi sunt*. tomus V, pars I. Ottokars Österreichische Reimchronik. Hannover: Hahnsche Buchhandlung.

11. 'Druhé pokračování Kosmovy kroniky' [The second continuation of the Cosmos Chronicle]. (1974). *Pokračovatelé Kosmovi*, z lat. rukopisů přel. Karel Hrdina, V.V. Tomek a Marie Bláhová. Praha: Svoboda. pp. 75–191.

12. *Epistolae saeculi XIII e regestis pontificum Romanorum* [The Epistle of the world, 13 out of the registers of the Roman pontiffs]. (1894). Beroini: apud Weidmannos, tomus III.

13. Florovskij, A. V. (1935). *Chehi i vostochnye slavjane* [Czechs and Eastern Slavs]. Praga: Slovansky ustav, Vol. I.

14. Gloger, B. (2003). *Imperator, Bog i d'yavol. Fridrih II Gogenshtaufen v istorii i legende* [Emperor, God and Devil. Frederick II Hohenstaufen in history and legend]. Saint-Petersburg.

15. 'Hermannii Altahensis Annales a. 1137–1273' [Herman Annals of Altahensis. 1137–1273]. (1861). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, tomus XVII, edidit Georgius Henricus Pertz, Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani. pp. 381–407.

16. Homolka, J. (1982). *K ikonografii pečeti posledních Přemyslovců* [On the iconography of the seals of the last Přemyslids]. *Umění doby posledních Přemyslovců*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum: Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje. pp. 159–179.

17. Hrushevskiy, M. (1903). Do spravy khronolohichnoi zviazy v Halytsko-volynskii litopysy. Kilka zamitok do statti B. Barvinskoho [To the case of chronological connection in the Galician-Volyn chronicle. A few notes to the article by B. Barvinsky]. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka*, rik XII, Vol. LII, book. II, pp.1–5.

18. Hrushevskiy, M. (1993). *Istoriia Ukrainy-Rusy* [History of Ukraine-Rus'], Vol.3. Kyiv: Naukova dumka.

19. Kotliar, M. F. (1998). *Halytsko-Volynska Rus* [Galicia-Volyn Russia]. Kyiv: Vydavnychiy dim "Alternatyvy".

20. 'Letopisy České od roku 1196 do roku 1278' [Czech Chronicles from 1196 to 1278]. (1874). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého*. Tom II. Fasc. 1. Praha: Nákladem musea Království Českého. pp. 282–303.

21. Mika, N. (2008). *Walka o spadek po Babenbergach 1246-1278* [Fight for the legacy of Babenbergach 1246-1278]. Racibórz: WAW Grzegorz Wawoczny.

22. M. N. (1902). Bohdan Barvynskiy. Zъїзд halytskoho kniazia Danyla z uhorskym korolem Beloiu IV v Preshburzi 1250 r. Istorychno-krytychna analiza. Lviv, 1901 [Bogdan Barvinsky. Congress of the Galician Prince Daniel with the Hungarian King Bela IV in Presburg in 1250. Historical and critical analysis. Lviv, 1901]. *Kievskaiia Staryna*. T. LXXVI/I, pp. 38–39.

23. Maliniak, P. (2008). K sobášnej politike Bela IV. Dynastická svadba vo Zvolene a jej reflexie v historiografii [On the wedding policy of Bela IV. Dynastic wedding in Zvolen and its reflection in historiography]. *Historický časopis*. Roč. 56, č. 1, pp. 125–135.

24. Novotný, V. (1928). *České dějiny. Dílu I. Část III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197–1253)* [Czech history. Part I. Part III. Royal Bohemia under Přemysl I. and Václav I. (1197–1253)], Praha: Nákladem Jana Laichtera.

25. Pashuto, V. T. (1950). *Ocherki po istorii Galicko-Volynskoj Rusi* [Essays on the history of Galicia-Volyn Rus]. Moscow: AN SSSR Publishing.

26. Pekař, J. (1941). O povstání královny Přemysla proti králi Václavovi I [About the uprising of Queen Přemysl against King Wenceslas]. Praha: Katolický Literární Klub: Vyšehrad.

27. 'Polnoe sobranie russkih l'etopisej. Tom vtoroj. Ipat'evskaja l'etopis'' [Complete collection of Russian chronicles. Volume 2. Ipatiev Chronicle]. (1908). Saint-Peterburg: Tipografija M. A. Aleksandrova.

28. 'Příběhy krále Wáclawa I' [Stories of King Wáclaw I]. (1874). *Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého*. Tom II. Fasc. 1. Praha: Nákladem musea Království Českého. pp. 303–308.

29. Roháč P. (2016). Boj o babenberské dedičstvo a I. česko-uhorská vojna 1252–1254 [The struggle for the Babenberg heritage and the First Czech-Hungarian War 1252–1254]. *Vojenská história*, Ročník 20, číslo. 1, pp. 18–42.

30. Scharanewitsch, I. (1872). *Die Hipatios-Chronik als Quellen-Beitrag zur österreichischen Geschichte* [The Hipatios Chronicle as a source contribution to Austrian history]. Lemberg: Druck v. Dobrzański & K. Groman.

31. Třeštík, D., Čechura J., Pechar, V. (2001). *Králové a knížata zemí Koruny České* [Kings and princes of the lands of the Czech Crown]. Praha: Rybka Rublishers.

32. Tzolner, E. (2001). *Istoriia Avstrii* [History of Austria]. Lviv: Litopys.

33. *Urkunden-Buch des Landes ob der Enns. Dritter band* [Document book of the state above the Enns. Third band]. (1862). Wien: K.K. Hof-und Staatsdruckerei.

34. Vaníček, V. (2000). *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II., 1197–1250* [Great history of the Czech Crown. Volume II., 1197–1250]. Praha-Litomyšl: Paseka.

35. Vaníček, V. (2002). *Velké dějiny zemi Koruny české. Svazek III., 1250–1310*. [Great stories of the land of the Czech Crown. Vol. III, 1250–1310]. Praha-Litomyšl: Paseka.

36. Vaníček, V. (2008). Přemysl Otakar II [Přemysl Otakar II]. *Čeští králove*, ed. Marie Ryantová, Petr Vorel. Praha-Litomyšl: Paseka. pp. 103–115.

37. Vis, E. V. (2005), *Fridrih II Gogenshtaufen* [Frederick II Hohenstaufen], Moscow.

38. Vocelka, K. (2007). *Istoriya Avstrii. Kul'tura, obshchestvo, politika*, Moscow: Izd-vo "Ves' Mir".

39. Voitovych, L. (2012). *Kniaz Lev Danylovych* [Prince Lev Danilovich]. Lviv: NAN Ukrainy. Instytut Ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha. pp. 34–35.

40. Weltin, M. (1979). Landesherr und Landherren zur Herrschaft Ottokars II. Premysl in Österreich [Landlords and rulers for the rule of Ottokar II Premysl in Austria]. *Ottokar-Forschungen*. Red. von Max Weltin und Andreas Kusterning. Wien: Verein für Landeskunde von Niederösterreich. pp. 159–225.

41. Zauner, A. (1979). Ottokar II. Přemysl und Öberösterreich [Ottokar II. Přemysl and Upper Austria]. *Ottokar-Forschungen*. Red. von Max Weltin und Andreas Kusterning. Wien: Verein für Landeskunde von Niederösterreich. pp. 1–72.

42. Žemlička, J. (1998). *Století posledních Přemyslovců* [Centuries of the last Přemyslids]. Druhé přepracované vydání, v Melantrichu první, Praha: Melantrich.

43. Žemlička, J. (2002). *Počátky Čech královských: 1198-1253: proměna státu a společnosti* [The beginnings of royal Bohemia: 1198-1253: the transformation of the state and society]. Praha: Lidové noviny.

**“...DE CONSENSUS NOBILIUM ET CIVIUM”:
POWER CONSOLIDATION OF THE MORAVIAN MARGRAVE PRZEMYSL
IN THE DUCHY OF AUSTRIA IN 1251–1252**

Likhtej Igor

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Uzhhorod National University,

Uzhhorod, Ukraine

ORCID: 0000-0002-5458-7252

lichtej@ukr.net

Purpose of the scientific study is to trace the process of establishing the dominion of the Czech Prince Przemysl in the Duchy of Austria in 1251–1252. The methodological basis of the work is the principles of historicism, objectivity and scientific reliability. Historical-systemic and comparative-historical methods have been used. The method of source analysis is also important. These are the documents of the Czech diplomatury, as well as narrative materials (annals and chronicles), which were written in Prague and in some regions of the Holy Roman Empire. Noteworthy are the data of the Galician-Volyn chronicle. In the course of the research it is noted that the Czech King Vaclav I showed exceptional interest to the possessions of the Babenbergs which combined Austrian and Styrian duchies, He made his first attempt to extend his influence to these lands in May 1246 when he married his eldest son Vladislav to Gertrude – the niece of the then Duke Frederick II Babenberg. However, Frederick II Babenberg soon perished and Vladislav died. Due to the lack of direct heirs Austria and Styria became the object of invasions by Hungary and Bavaria, which caused significant losses to the population of the duchies. German Emperor Frederick II Stauffen put forward his claims to these territories too. However, in the autumn of 1251 in Prague Vaclav I held negotiations with the representatives of Austrian nobility, who offered him to seize power in the duchy. He sent his second son, the Moravian Margrave Przemysl on a mission to the Danube territories. Emphasis was made at the fact that Przemysl was elected as the duke by consent of the Austrian nobility and citizens. He was accompanied to Austria by Czech nobility, that is, he went there as the son and heir of the authoritative ruler but not as a poor mercenary. Then Przemysl married Margaret – the sister of Frederick II Babenberg. That marriage was concluded out of political calculation, and it provided the rights of Przemysl to the inheritance of the Babenbergs. However, the assertion of the power of Przemysl in Styria at that moment remained open.

Key words: Czech Kingdom; Duchy of Austria; Vaclav I; Frederick II Babenberg; Moravian Margrave Przemysl; Margaret Babenberg.

**«...DE CONSENSUS NOBILIIUM ET CIVIUM»:
УТВЕРЖДЕНИЕ ВЛАСТИ МОРАВСКОГО МАРКГРАФА ПРШЕМЫСЛА
В АВСТРИЙСКОМ ГЕРЦОГСТВЕ В 1251–1252 ГОДАХ**

Лихтей Игорь Михайлович

*кандидат исторических наук, доцент,
Ужгородский национальный университет,
г. Ужгород, Украина
ORCID: 0000-0002-5458-7252
lichtej@ukr.net*

Цель научной студии – проследить процесс утверждения власти чешского королевича Пршемысла в Австрийском герцогстве в 1251–1252 годах. Методологической основой работы являются принципы историзма, объективности и научной достоверности. Используются историко-системный и сравнительно-исторический методы. Важное значение имеет также методика анализа источников. Речь идет о документах чешского дипломатария, а также нарративных материалах (анналах и хрониках), которые были написаны в Праге и в отдельных регионах Священной Римской империи. Заслуживают внимания и данные Галицко-Волынской летописи. В процессе проведенного исследования отмечается, что чешский король Вацлав I проявлял к владениям Бабенбергов, объединявшим Австрийское и Штирийское герцогства, большой интерес. Первую попытку распространить свое влияние на эти земли он совершил, женив в мае 1246 старшего сына Владислава на племяннице тогдашнего герцога Фридриха II Бабенберга – Гертруде. Однако вскоре Фридрих II Бабенберг погиб, а Владислав умер. Из-за отсутствия прямых наследников Австрия и Штирия стали объектами вторжений со стороны Венгрии и Баварии, что наносило значительный ущерб населению герцогств. Свои претензии на эти территории выдвигал и германский император Фридрих II Штауфен. Однако осенью 1251 г. в Праге состоялись переговоры Вацлава I с представителями австрийского нобилитета, которые предложили ему взять власть в герцогстве. Он отправил в Подунавье своего второго сына – моравского маркграфа Пршемысла. Акцентировано внимание на том, что Пршемысл был избран герцогом с согласия австрийской знати и горожан. В Австрию его сопровождала чешская шляхта, то есть он прибыл сюда не как бедный наемник, а как сын и наследник авторитетного властелина. Вскоре Пршемысл женился на сестре Фридриха II Бабенберга – Маргарете. Этот брак

Ліхтей Ігор Михайлович

**“...DE CONSENSUS NOBILIIUM ET CIVIUM”: утвердження влади моравського
маркграфа Пршемисла в Австрійському герцогстві у 1251–1252 роках**

был заключен с политического расчета, и он обеспечил Пршемыслу права на наследство Бабенбергов. Однако, вопрос утверждения власти Пршемысла в Штирии на тот момент оставался открытым.

Ключевые слова: Чешское королевство; Австрийское герцогство; Вацлав I; Фридрих II Бабенберг; моравский маркграф Пршемысл; Маргарета Бабенберг.